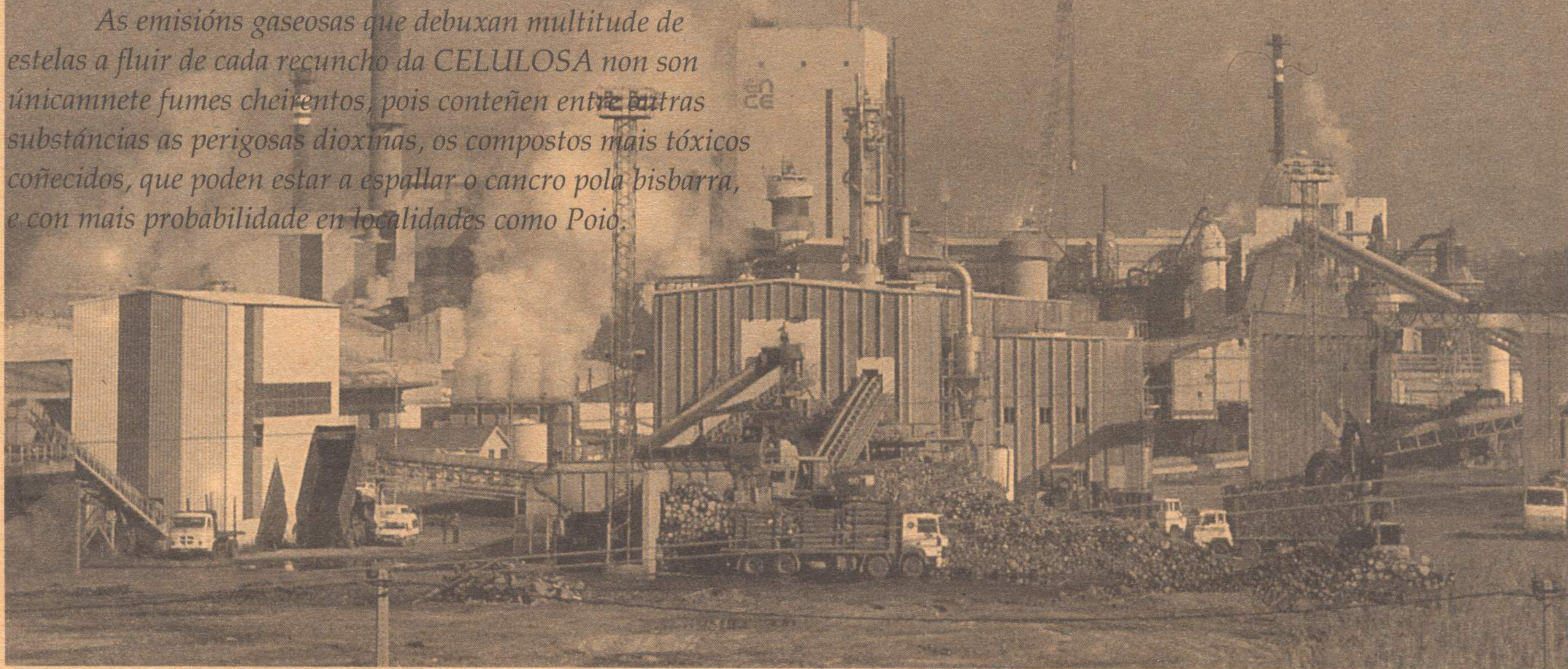

CELULOSAS DE PONTEVEDRA:

30 ANOS DE DEGRADACIÓN AMBIENTAL

Ademais do mercúrio, achado en concentracións preocupantes nos moluscos de toda a ría, a presenza de organoclorados, dioxinas e furanos nos vertidos de Ence incrementan gravemente a perigosidade ambiental destas águas. Varias hectáreas de terreo, ocupadas polas fábricas e polas balsas de decantación, e cubertas con incalculábeis cantidades destas substancias, son en si un verdadeiro perigo adicional, ao que lle haberá que facer frente nun futuro non lonxano.

As emisións gaseosas que debuxan multitude de estelas a fluir de cada recuncho da CELULOSA non son únicamnete fumes cheirentos, pois conteñen entre outras substancias as perigosas dioxinas, os compostos máis tóxicos coñecidos, que poden estar a espallar o cancro pola bisbarra, e con máis probabilidade en localidades como Poio.

Na ría de Pontevedra existen zonas onde as águas son consideradas aínda aptas para baño e cultivos mariños (na parte máis externa da ría), outras onde se observa contaminación de tipo fundamentalmente microbiolóxico ou bacteriano (perto dos núcleos de poboación) e outras onde ao anterior se suma unha elevada carga de materia orgánica e unha forte presenza de mercúrio e outras substancias nos sedimentos. Situan-se estas últimas no fondo da ría, desde a illa de Tambo até a desembocadura do Lérez na cidade de Pontevedra. Así como a contaminación microbiolóxica é responsabilidade exclusiva dos vertidos urbanos sen depuración algunha, a contaminación por materia orgánica deve-se en moi boa medida aos vertidos industriais, responsábeis ademais da totalidade da contaminación química existente, e ninguén duvida xa que CELULOSAS, xuntamente con ELNOSA, é o principal causante desta contaminación.

CELULOSAS: clarificador exemplo de industria porcallenta de enclave, expoliadora de recursos naturais, resulta só explicábel desde as aproximacións "coloniais" ou de relación dependente periféria-centro en que se ten situado a Galiza. Nestas páxinas fican reflexadas as campañas de intoxicación e as malas mañás que ao longo da súa dilatada historia veñen utilizado os directivos de ENCE contra os que ousaron contestá-la. Fica patente a flagrante ilegalidade en que permanece o complexo ENCE-ELNOSA desde o mesmo momento da súa instalación. Pero fica reflexada tamén a luita de Adegas e da APDR, aliás doutros moitos colectivos e dunha maioría da poboación pontevedresa, contra esta aberración ecolóxica, social e económica que, agardamos, pronto rematará.

CELULOSAS DE PONTEVEDRA: 30 ANOS DE DEGRADACION DA RIA

por *Antón Masa*
Segredário da APDR

UN POUCO DE HISTORIA

Comeza a historia da "CELULOSA" alá polo ano 1958, cando se aborda a terrorífica tarefa de recheir a zona que hoxe ocupa o complexo industrial en Placeres-Lourizán, intimamente ligada desde ese momento ás protestas viciñais; en efecto, as xentes que están a vivir da pesca de baixura e da explotación marisqueira dos ricos bancos naturais da ria, enfrontan-se á garda cívil e á mariña, que actúan dun xeito desproporcionado e selvaxe: paus, tiros, feridos, multas, e mesmo consellos de guerra son parte do balanço daquela primeira loita de oposición á "CELULOSA".

Naquel entón contrastaba sen dúbida a actitude amosada polas xentes de Lourizán coa da maior parte da poboación de Pontevedra capital, que saíu á rua en manifestación de xúbilo, a festejar -co alcalde Filgueira Valverde á cabeza- a "chegada do futuro a capital do Lerez". Mal podían saber moitos deles que o que estaban a celebrar ía ser nun futuro ben próximo a práctica morte da ria e das posibilidades dun desenvolvemento racional da privilexiada zona onde tiveran a sorte de nacer!

A produción de pasta de papel en Lourizán iníciase no ano 1963, e comeza ao tempo unha longa carreira de incumprimentos, ilegalidades e agresións ao medio e ás persoas que nel viven. A propia concesión na zona marítimo-terrestre de dominio público (autorizada ao INI pola "Dirección General de Puertos y Señales Marítimas" o 13 de xuño de 1958) obrigáballes a adoptar "todas as precaucións precisas para evitar os cheiros desagradábeis, fumes, gases tóxicos e cantas circunstancias podan ser molestas para o vecindario e nocivas para a saúde", e facía constar expresamente que o **incumprimento de calquera das condicións sería causa da caducidade da concesión**. Mesmo nos dous primeiros anos de funcionamento, careceu da preceptiva licéncia municipal, concedida nun pleno do 11 de agosto de 1965 no que o Concello pontevedrés califica a ENCE como "fábrica molesta e nociva" e condicionaba o permiso á desaparición das molestias ocasionadas ao vecindario, á saúde pública e ao

medio nun prazo máximo de 8 meses. Concretaba deste xeito o Concello as denuncias presentadas en máis de 50 escritos por diferentes corporacións (entre elas a propia Diputación Provincial). Pódese concluir, polo tanto, que "CELULOSAS" (que incumpriu sistematicamente estas condicións ao longo dos xa máis dos 30 anos de vida) careceu sempre de licéncia municipal e mesmo da concesión oficial de instalación nos terreos que hoxe ocupa.

As respostas da fábrica ás protestas desde distintos colectivos viñeron sempre en forma de pomposas declaracións e falsas promesas. Vexamos simplemente unha somera escolma dalgunha das novas recollidas nos medios de comunicación vervo do tema: "**Celulosas de Pontevedra ten resolto totalmente o problema dos cheiros**" (enorme titular, en dúas páxinas, no Diálogo de Pontevedra, 8-3-67); "**Celulosas de Pontevedra acadará a denominación "libre de olor"**" (Faro de Vigo, 16-8-77); "**Os índices de contaminación conseguidos fan que a fábrica de Celulosas sexa a menos contaminante de España**" (La Voz de Galicia, 23-8-78); "**A fábrica de celulosas disporá en Xullo dun sistema de redución de cheiros**" (Diario de Pontevedra, 4-2-89). O 17 de maio de 1989 a empresa comenza unha campaña na que, á forza dunha custosísima propaganda en toda a prensa de Galicia, asegura que "**Para o 9 do 2 do 92 Celulosas cumprirá rigorosamente as esixencias legais**". Sobran os comentários: a situación real fala por si mesma.

Non sería posíbel tampouco citar todas e cada unha das accións levas adiante contra o complexo industrial de Lourizán ao longo dos seus 30 anos de existencia, pero é de xustiza sinalar as contínuas mobilizacións de colectivos como "ADEGA" ou "ALBE GALICIA" (Asociación profesional de Biólogos e xermolo do actual Coléxio Profesional), que mantiveron unha forte loita contra a contaminación do complexo ao longo da década dos 70.

1986: NACE A "ASOCIACION POLA DEFENSA DA RIA"

A piques de rematar o ano 1986, xurde en Pontevedra unha convocató-

ria aberta ás persoas preocupadas pola degradación ambiental da ria, chegando-se ao acordo de criar unha Asociación que poida servir de canle das preocupacións cidadáns neste terreo. Nace así a "Asociación pola Defensa da Ria" (APDR), que non só consegue aglutinar xente de todos os sectores sociais, senon que -ao contrario do que ten acontecido noutras ocasións- goza dun amplo apoio e prestixio que non deixou de medrar ao longo dos xa 7 anos de existencia. Debe-se sen dúbida este prestixio social da APDR (que conta con máis de 300 persoas asociadas e cunha rama xuvenil, Teixo, que vai adquirindo implantación entre a mocidade) á seriedade dos seus planteamentos, baseados sempre en datos oficiais e contrastados publicamente. Con eles perseguiu sempre a APDR demostrar e denunciar diante da opinión pública e dos organismos oficiais dos que depende a política medioambiental dos gobernos central e autonómico, o incumprimento da lexislación polo complexo ENCE-ELNOSA e a súa responsabilidade directa na degradación da ria de Pontevedra.

Pódese observar a negritude das súas augas e a presenza de escumas na zona de Placeres, cheirar os pestilentos fumes das augas nesta zona, das balsas de decantación de ENCE ou das súas chemineas. Pero é importante que se saiba que esta situación é ilegal, e que esta contaminación ten uns marcados efectos perxudiciais sobre a saúde e sobre o medio. E todos os informes oficiais -por máis que diga o contrario a empresa- sobre a contaminación da ria de Pontevedra son claros dabondo ao significar a responsabilidade de ENCE-ELNOSA no seu estado de deterioro. O programa ESCORP, o informe IDASA, o RENVCAMG, os datos do Laboratorio Rexional do Medio Ambiente Industrial (dependente da Consellería de Industria) así o establecen con claridade. Os índices de contaminación orgánica (expresados polos parámetros de DBO, DQO e Sólidos en Suspensión), química (fundamentalmente dada polos altos valores de mercurio, e polo pH, que mede a acidez das augas), e os datos da cor, temperatura e escumas das augas na

ADEGA

NON Á MORTE DA RIA DE PONTEVEDRA
POLA CONTAMINACION DE

Celulosas e Elnosa!

¡Polo dereito á VIDA e ao TRABALLO na nosa Terra!

Non ao Gas cloro de Elnosa!
Non ás Industrias contaminantes!
Cidadán defende os teus dereitos!

“Elnosa” replica a las tesis de “Adega”
“Esa asociación sigue sin asesoramiento científico serio”

● **“Decir que hay peligro para miles de ciudadanos es incongruente”.**

“Electroquímica del Noroeste, S.A.”, Elnosa, ha remitido ayer a los medios de comunicación una nota en relación con otra de “Adega”, publicada en nuestro periódico y remitida por la agencia “Efe”, en la que la asociación ecologista solicitaba el cierre y traslado de aquella factoría.

ADEGA VUELVE A PEDIR AL GOBERNADOR Y ALCALDE LA CLAUSURA DE CELULOSA Y ELNOSA

● **ENCESA EXPLICA LA FUGA DE LIQUIDOS OCURRIDA EL SABADO**

La Asociación para la Defensa Ecológica de Galicia ha dirigido nuevos escritos al alcalde de Pontevedra y al Gobierno Civil solicitando ordenen el cierre de la planta ilegal.

En el remitido al gobernador provincial se recuerda que el pasado 17 de agosto hubo tres rapaces feridos.

Neste verán houbo tres rapaces feridos

ELNOSA-CELULOSA segue ameazando a vida de milleiros de persoas

Desde la última década se ha producido un aumento de los casos de deficiencia o pérdida de tipo respiratorio a partir de las actividades de las industrias de celulosa y otras actividades relacionadas.

O cloro, polo que se sabe, é un produto moi tóxico para a saúde humana e para a vida animal. A ENCE, por tanto, debe de tomar as medidas necesarias para evitar a emisión de cloro á atmosfera. O cloro, polo que se sabe, é un produto moi tóxico para a saúde humana e para a vida animal. A ENCE, por tanto, debe de tomar as medidas necesarias para evitar a emisión de cloro á atmosfera.

zona de vertido de CELULOSAS son incontestábeis e superan na meirade parte dos casos o permitido pola lexislación medioambiental.

Do mesmo xeito, deixou patente a APDR diante da opinión pública, que a contaminación atmosférica (fundamentalmente por compostos de enxofre e polo cloro de ELNOSA) era fundamentalmente preocupante e incidía moi negativamente sobre a saúde das persoas. Non é casual que Pontevedra, a pesar do seu reducido número de habitantes, teña (segundo datos do Boletín Epidemiolóxico de Galicia) maior índice de enfermidades de tipo respiratorio e dixestivo que calquera das outras oito grandes vilas galegas.

Son varias as vías de actuación da APDR de cara a conseguir frear a degradación ambiental da ría e recuperá-la para a súa explotación racional, disfrute e lecer. Compaxinan-se as campañas informativas coas mobilizacións e coas denuncias xudiciais e públicas ao través dos medios de comunicación, e non se desbota ningún tipo de acción que poida servir para aglutinar un maior número de persoas concienciadas no interese da loita por acadar este obxectivo último da Asociación.

É de destacar neste sentido, que cada volta é maior o número de persoas que en Pontevedra demanda das autoridades autonómicas e estatais unha resposta á situación medioambiental da bisbarra, e isto ten moito que ver coa existencia da APDR e dun maior nivel de información entre a poboación. Por poñer un exemplo, a xente sabe agora que o RAMINP (Regulamento de Actividades Molestas, Insalubres, Nocivas y Peligrosas) é de total aplicación á este complexo, e que proibe expresamente a existencia

deste tipo de indústrias a menso de 2000 metros do núcleo de poboación mais próximo. Este radio dos 2000 m comprende os núcleos de Placeres, Lourizán, Estribela, Marín, Pontevedra... E sabe tamén o que pode pasar se estoupa un tanque de almacenamento de cloro de ELNOSA.

1989: ASINA-SE O CONVENIO ENCE-COTOP

Pola especial transcendencia que tivo no desenvolvemento da loita contra do complexo ENCE-ELNOSA, e mesmo pola propia repercusión que poida ter sobre o futuro do complexo, temos que calificar de importante a sinatura, o 28 de xullo de 1989, dun convenio entre ENCE e a COTOP para a realización dunha serie de actuacións na ría de Pontevedra, entre as que cabe subliñar a construción dun emisario submariño que recollería as augas residuais de Pontevedra, Marín e a propia ENCE. Fixaban-se unha serie de condicións para que as augas do vertido de CELULOSAS se pudesen conectar ao emisario (Táboa 1), o que supuña que a fábrica tería que levar a cabo unha serie de melloras técnicas no proceso produtivo e no tratamento dos efluentes.

O prazo para o cumprimento destas exixencias fixaba-se no 1 de Xaneiro de 1993, establecendo-se ademais que “a calidade das augas da ría deberán cumprir en todo momento as exixencias da CEE para cultivos mariños e baños; se se detectara incumprimento neste sentido procedería-se inmediatamente á revisión do convenio”. O seu seguimento realizárase ao través dun Comité Científico, creado a tal efecto no 1991, que estudaría os resultados das análises que a Xunta tería que facer ao longo do tempo de vixencia do convenio.

Por varias razóns, a APDR opuxose ao convenio desde o comezo: supuña unha especie de moratoria no cumprimento da lexislación por parte de ENCE, o que consideramos inamisible; establecía un deficiente control dos organoclorados, ao medi-los como AOX, e non consideraba a emisión de dioxinas; mesturaba as augas de ENCE coas urbanas ao establecer o vertido ao través do emisario, o que impediría depurar futuras responsabilidades; e tampouco parecía adecuado o lugar de vertido do emisario, moi próximo á zona de bateas.

Considerábase preciso o emisario para os vertidos urbanos, así como a depuración previa dos mesmos. Entendiamos tamén que era bon que a Xunta de Galicia fixese cumprir a ENCE aqueles extremos fixados no convenio. Pero tiñamos a maior das desconfianzas neste sentido.

O propio silencio do Comité Científico, no que estaba representada a fábrica, facía medrar esta desconfianza

Táboa I
ESIXENCIAS DO CONVENIO PARA O VERTIDO DE ENCE
(data de cumprimento: 1/1/93)

PARÁMETRO	CARGAS MÁXIMAS (Kg/tonelada)	CONCENT. MÁXIMAS (mg/litro)
Caudal vertido	80.000 (m ³ /día)	140 (m ³ /tn)
pH ⁽¹⁾	6-6,5 (unid. de pH)	6-6,5 (unid. de pH)
Sól. suspensión	10	20
DBO ₅	9	60
DQO	65	430
AOX ⁽¹⁾	2 (eucalipto) - 4 (piñeiro)	

(2) Parámetro que estima a emisión de compostos organoclorados.

inicial. Na sua efímera vida, con evidentes mostras de existencia de desavenencias entre os seus membros, non chegou a conclusión nengunha nen emitiu nengún informe sobre a evolución dos vertidos de ENCE e o grao de cumprimento do convenio. A existencia de información por parte da APDR saldaria-se cun grave incidente na Delegación Provincial da COTOP en Pontevedra, cando 7 membros da Xunta Directiva da Asociación se negaron a abandonar o local ao non recibiren unha resposta satisfactoria do delegado Sr. Fausto Núñez, sendo desaloxados violentamente pola policía nacional e denunciados xudicialmente por alteración da orden pública.

1991: A XUNTA DECRETA O PECHER CAUTELAR DE ELNOSA

O 13 de novembro de 1991, a Consellería da Presidencia decretaba o "peche cautelar" de ELNOSA, en base á súa perigosidade. Afirmaba Dositeo Rodríguez que "a nube de cloro podería arrasarse Pontevedra en 15 minutos", e engadía "gracias a dios que chegamos a tempo!". Para a reapertura da fábrica, a Xunta esixía a realización das seguintes medidas correctoras:

- 1.- Construción dun edificio pechado que cubra os 5 depósitos de cloro, dotado dun sistema de extracción e destrución do cloro.
- 2.- Dotación a cada depósito dun sistema de cortinas de auga e sosa.
- 3.- Instalación dunha gaiola de aspersores que permita neutralizar con sosa calquera fuga que se poida producir na zona de carga de contenedores e camiões de cloro.
- 4.- Instalación dunha rede de equipas de detección con dous niveis de alarma.
- 5.- Construción dun muro de protección entre o parque de astillas e a zona de carga e almacenamento de cloro.
- 6.- Instalación de válvulas de secciónamento que eviten tramos excesivamente longos nas tuberías de cloro líquido en caso de fugas.
- 7.- Completar a rede de pulsadores.

As diferencias existentes no seo da Xunta levarían a que 15 días mais tarde, desta volta por man do conselleiro de Industria Sr. Fernández, a propia Xunta permitía a reapertura de ELNOSA sen que se cumprisen as condicións 1ª, 2ª, 3ª e 6ª da relación anterior.

Mentres tanto, as proclamas de ENCE manifestando o cumprimento

(Continúa na páxina 23)

PUBLICIDADE MULTIMILLONARIA PA

A máis espectacular das campañas publicitarias da empresa anunciou-se na primavera do 89. O titular de **El Correo Gallego** é abondo elocuente: "En mil días e con máis de catro mil millóns, Celulosas cambiará a súa cara". Iniciaba-se así a campaña

para o día CE, o 9 de febreiro do 92, nunha especie de conta atrás de mil días de duración ao remate do cal a ría de Pontevedra sería un "paraíso natural" (son palabras textuais) e ENCE-ELNOSA unha modélica mostra de respecto polo medio ambiente e xeración de riqueza e benestar.

En **La Voz de Galicia** (22-Maio-89) varias planas enteiras expuñan cal era ese Plan: "stripping" de condensados, rede automática de inmición, posta en funcionamento do emisario submariño, renovación estética da fábrica, caldeira de recuperación, electrofiltro de cortezas e branqueo con osíxeno compuñan o paquete de medidas que se escalonarian no tempo até o glorioso día CE antes citado.

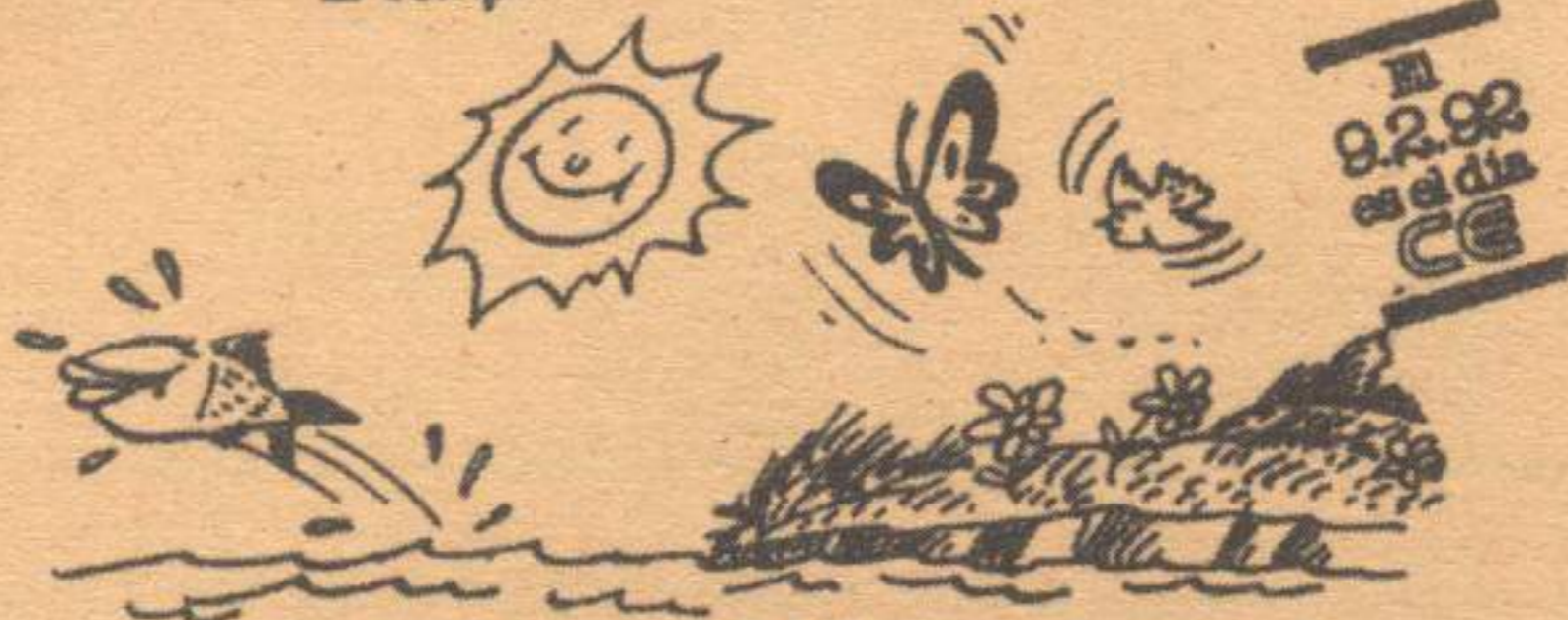
O deseño publicitario de ECOVIGO combinou debuxiños de ar cándido e infantil (peixiños, bolboretas, paxariños piadores...) con chamativos titulares que, lidos hoxe co informe WEL na man, provocan unha mestura de riso e indignación: "NOS HEMOS DADO DONDE MAS NOS HUELE" (LVdeG,29-maio-89); "BUENOS AIRES PARA PONTEVEDRA" (LVdeG,19-xuño-89); "ESTAMOS POR LA CALIDAD DE RÍA" (LVdeG,31-xullo-89); "LUCHAMOS POR TIERRA, MAR Y AIRE" (LVdeG,22-marzo-90); "UNA RÍA COMO ES DE VIDA" (LVdeG,22-Maio-90); "CON LA VERDAD POR DELANTE" (LVdeG,21-Novembro-90); "CELULOSAS LUCHA. PONTEVEDRA GANA" (LVdeG,24-diciembre-90); "SEGUIMOS COMPROMETIDOS CON LA VERDAD" (EL CORREO GALLEGO,25-abril-91)....

Segundo a empresa, "os cidadáns non están ben informados sobre o que é e significa Celulosas" (o seu xerente, Garrido Seoane, dixit no Correo, 17-Maio-89) e porque "puedo demostrar que los compromisos adquiridos se cumplen a rajatabla" (LVdeG,21-Novembro-1990).

Hai párrafos enteiros neste macro-anuncios que merecen resgatar-se da hemeroteca: "Atrás quedan los primeros años en los que la única preocupación era el beneficio económico a ultranza" (declaración manifiesta de culpabilidade medioambiental e sócio-económica onde as haxa); "A partir de 1975 se hicieron mejoras importantes, pero no fueron suficientes"; "Este es el plan que nos permitirá ponernos en los niveles de contaminación más bajos de

Celulosas lucha

El compromiso de los 1.000 días

Luchamos por tierra, mar y aire

Quedan 1.000 días para el día CE

Nos hemos dado donde más nos huele

Quedan 925 días para el día CE

Estamos por la calidad de ría

Quedan 950 días para el día CE

Buenos aires para Pontevedra

Quedan 625 días para el día CE

Una Ría como es de vida

NEGAR O EVIDENTE

Europa" (entende-se que se trata, vistos os informes, dos niveis de cumprimento da lexislación...); "Queremos hacer una fábrica bonita que armonice con la inmensa belleza de las tierras gallegas" (!). Especialmente "constatábel" resulta aínda hoxe, para as pituitárias dos que viven ou pasan por Pontevedra, esta aseveración da empresa, feita en abril de 1990: "Muy pronto los malos humos y olores de Pontevedra serán historia".

O discurso demagóxico sobre encendidos amores a Galiza e sobre postos de traballo, así como os ataques ás voces que denuncian a contaminación, tamén entraron na campaña: colocar un emisario submariño, din os anuncios de ENCE, "no es trasladar el problema de sitio, como dicen algunos. Es resolverlo. Trabajemos en serio y dejémonos de lérias". Ao acabar o Plan, a empresa poñería-se "a la cabeza del sector en lo referente a protección del medio ambiente y defensa ecológica", porque, por moito que os ecoloxistas (con plantexamentos que a empresa califica de "político-demagóxicos") nos empeñásemos en asegurar o contrario, "Celulosas cree en la riqueza de la Ría de Pontevedra y lucha por mantenerla y potenciarla" (sic).

Un punto culminante, cremos, no descaro da campaña produce-se no anuncio aparecido en *La Voz*..o 31 de xullo do 90: "naturalmente, nuestros vertidos no son tóxicos y no dañan la ría, pero, a veces, afean sus aguas con espumas y colores". ENCE non contamina!, non dana a ría! e ás veces, só ás veces!, afea esteticamente as augas. Velaí todo o problema!. A este tipo de mensaxes burdamente exculpatórias apuntou-se Pedro Arias, cando xa en decembro do 1988 escribía en *La Voz* que o custe medio-ambiental "indiscutíbel" (o único, segundo el) de ENCE era o desagradábel olor, matizando contodo que ese cheiro dependía do vento (que sorte non ter que aturá-lo día si e día tamén..) e non afectaba por igual a todas as zonas da Ría.

Acabada esta multimillonária campaña publicitaria, só quedaba agardar a que surtise os seus efectos. Para tranquilidade dos desconfiados, requetedesconfiados, aínda máis unha declaración: "El gerente de Celulosas (reza *El Correo Gallego* de 17-abril-91) afirmó en rueda de prensa que ENCE cumplirá los términos del convenio firmado con la consellería, y que el día 2 de febrero de 1992, la factoría comenzará a cumplir la legislación europea en materia medioambiental y de contaminación, mucho antes de que sea obligatoria, el 1 de enero de 1993". Xa se sabe: coa verdade por diante...

por Emilio Insua

(... ven da páxina 22)

do Convénio completávan-se coas presións e amiazas a diferentes sectores sociais: a retirada de subvencións ou a posibilidade de realizaren as compras en Vigo como boicot ao comercio pontevedrés, son algunhas das súas prácticas.

Pero non sempre as amiazas ficaron neste nivel. O catedrático de Patoloxía da Universidade de Cádiz, profesor Senra Varela, membro do Comité Científico, desde o que non puido acceder nunca ás análises químicas dos vertidos asegurou recentemente que ten sufrido presións da empresa por ter denunciado a perigosidade de ENCE-ELNOSA, sendo mesmo insultado por directivos de ditas empresas.

1993: REMATA O CONVÉNIO SEN RESPONSA OFICIAL ALGUNHA

Comprido o prazo dado no convénio, a empresa segue a insistir no seu total cumprimento, e a Xunta segue mantendo o seu xa tradicional silencio. Desde a APDR reclama-se que a COTOP faga públicos os resultados das análises, pois sabe-se que existe un informe da Unión Temporal de Empresas OMISO realizado por encargo da COTOP. O informe parece indicar o incumprimento do convénio, aspecto que concorda coas conclusións do "Informe Final de Actividades" do ano 1992 da Fiscalía Provincial de Pontevedra, que di que a contaminación do complexo segue superando os límites permitidos.

Nese período deron-se novas desavenencias tanto no seo do goberno da Xunta, como no seo do Comité Científico. Algúns dos seus membros requirían a realización dunha nova análise dos vertidos de ENCE. Mentres na Xunta había xente partidaria de darlle o permiso a ENCE para utilizar o emisario, outros consideraban insuficiente a información contida no informe da UTE-OMISO.

Foi nestas circunstancias cando a APDR comezou unha forte campaña (á que xa nos temos referido no Cerna Nº 9, páxina 5), na que preto de 5000 pontevedreses solicitaban directamente da Xunta, mediante unha tarxeta postal, a publicación dos resultados das análises, e o peche definitivo do complexo se non se estaba a cumprir o convénio.

Cando xa tiñan pasado máis de 11 meses desde o remate do convénio, saíron a luz pública, grazas a unha filtración ao Faro de Vigo, os resultados das análises feitas por unha empresa galesa, a Wallace Evans Limited

(WEL). O extenso informe da WEL sería conseguido con posterioridade pola APDR. O informe da WEL ven a confirmar de cheo todas aquelas situacións de ilegalidade que desde a APDR viñamos denunciando había anos.

A NECESIDADE DUNHA SOLUCION URXENTE

A seriedade da APDR ficou dabondo probada, como quedou probado tamén que os directivos de ENCE-ELNOSA mentían sempre que decían cumprir coas esixencias do convénio, pero todos estes recoñecimentos non teñen para nós o máis mínimo valor se non van acompañados da toma de decisións, absolutamente necesarias, por parte das autoridades con competencia neste asunto.

A Xunta de Galicia segue sen facer cumprir as leis, e permite que ENCE-ELNOSA siga a destruír a ría. Semella que o Sr. Cuiña esqueceu xa a súa promesa pública (reiterada unha volta máis na entrevista coa APDR) de que "se chegada a data de remate do convénio, ENCE non non cumpre as exixencias fixadas, non lle vou permitir verter ao távés do emisario, e moito menos lle vou deixar que o faga directamente á ría". A Xunta nen sequera ten informado a opinión pública do contido dos informes técnicos elaborados polas empresas contratadas a tal efecto.

Resulta certamente sorprendente que estas sexan as medidas adoptadas desde o poder autonómico. Moito nos tememos que detrás disto se agacha a pretensión de dar-lle un novo prazo a CELULOSAS para o cumprimento da lexislación. Na APDR consideramos **inamisíbeis mais moratórias**, e exiximos que se o complexo ENCE-ELNOSA non cumpre a lexislación medioambiental se proceda de inmediato ao seu peche. Calquera outra solución sería unha grave irresponsabilidade por parte da Xunta de Galicia, que estaría condenando á ría de Pontevedra á súa total destrución, coa enorme perda de postos de traballo e o medre dos problemas de saúde pública que conleva, hipotecando o futuro económico, social e medioambiental de toda a bisbarra pontevedresa.

A presenza na nosa ría (e nas balsas de decantación da CELULOSA) das enormes cantidades de mercurio, de dioxinas e de furanos (que referen entre outros estudos o elaborado pola WEL), teñen que facer pensar ás autoridades, pois sabe-se que estes compostos químicos, cunha forte capacida

(Continúa na páxina 25)

O INFORME "WEL": ENCE NON CUMPRE

A Wallace Evans Limited (WEL) de 1993. Os resultados indican que o complexo ENCE-ELNOSA incumpe o convenio para a case totalidade dos parámetros considerados, e, ademais, incumpe a meirande parte das esixencias establecidas por parte da administración no momento da súa instalación hai agora 30 anos.

As principais conclusións son as seguintes seguintes:

1ª.- Os vertidos non cumpren o establecido no convenio para os parámetros de pH, sólidos en suspensión, demanda biolóxica de osíxeno (DBO), e cor do efluente.

2ª.- Os vertidos de mercurio incumpren a Directiva Cloro-Alcali (82/176 da CEE), cuxos límites foron incorporados mediante Orde do MOPU de 12 de Novembro de 1987 á lexislación española. Isto supón un gravísimo problema de saúde pública.

3ª.- Unha parte importante do mercurio permanece acumulado nas balsas de decantación de CELULOSAS, convertendo-as nun importante foco de riscos medioambientais, podendo contaminar acuiferos ou alterar sedimentos, e mesmo orixinar graves problemas no futuro cando sexa necesario eliminar os sedimentos acumulados.

4ª.- A presenza de dioxinas e dibenzofuranos foi detectada en diferentes mostras do efluente final, o que supón un forte problema para a saúde pública. É posíbel que parte das dioxinas e furanos producidas por ENCE no pasado estén retidas nas balsas de decantación. En consecuencia, o control dos sedimentos das balsas é crítico.

5ª.- Os vertidos de ENCE non cumpren cos estándares da directiva de augas residuais urbanas para os parámetros clave.

6ª.- O funcionamento do emisario fará que cambie a estela do efluente cara a unha zona de bateas, ao longo da marxe norte da ría. Isto aumentará o risco de contaminación por mercurio e dioxinas dos moluscos existentes nesa zona. Ademais, coa calidade actual, non se deberá permitir a descarga dos efluentes industriais a través do emisario.

7ª.- O convenio existente non proporciona un control axeitado sobre as descargas procedentes de ENCE-ELNOSA, Tería que establecer límites máis estritos e clarificar o modo exacto de aplica-los para cumprir coa normativa.

A táboa II amosa o grao de cumprimento da normativa sobre mercurio. A táboa III presenta un estudo comparativo do cumprimento do convenio polo complexo ENCE-ELNOSA, de acordo cos datos contidos no informe da WEL. Ámbalas dúas táboas son dabondo significativas.

Táboa II
CADRO DO CUMPRIMENTO DA NORMATIVA SOBRE MERCURIO

Localización		Límite	Resultados investigación	Cumprimento
ELNOSA	Carga (g/l Cl ₂)	0,5	6,06	NON
	Concentración (µg/l)	—	Valor medio: 284,40 Interv.: <0,04-7.800	—
ENCESA / ELNOSA	Carga (g/l Cl ₂)	1,0	1,62	NON
	Concentración (µg/l)	50	Valor medio: 1,87 Interv.: <0,04-7,00	SI

Táboa III
CADRO COMPARATIVO DO CUMPRIMENTO DO CONVENIO

Parámetro	CONVENIO: Caudal de concentración máximas		ENCESA / ELNOSA Efluente		Cumprimento
	(1)	(2)	Medio	Límites extremos	
Consumo de auga (m ³ /día)	84.375	75.000	56.528 75.616	21.356	
Caudal de augas residuais (m ³ /tonelada polpa)	150	100	123		
SS (kg/tonelada polpa)	10-20	10-20	10	6-21	NON
SS (mg/l)	30	30	80	52-136	NON
DBO (kg/tonelada polpa)	9	9	11	4-17	NON
DBO (mg/l)	60	90	85	40-128	NON
DQO (kg/tonelada polpa)	65	65	35	19-50	SI
DQO (mg/l)	430	650	282	188-449	SI
AOX (kg/tonelada polpa)	2-4	2-4	0,2	0,002-0,5	SI
AOX (mg/l)	13-26	20-40	1,47	0,02-3,00	SI
pH (unidades pH)	5-9	5-9	6,0	4,2-8,7	NON
Cor (unidades Pt/Co)	<10	<10	294	200-400	NON

As columnas (1) e (2) indican os valores máximos estimados no Convenio para dúas estimacións distintas do caudal teórico, de 150 m³/tonelada de polpa e 100 m³/tonelada de polpa, respectivamente. Para o propósito do Informe foi considerado o caso máis estrito e asíuse para que cumprir cun parámetro particular, todos os resultados deberían estar por debaixo dos límites do Convenio.

(ven da páxina 23)

de de bioacumulación, son altamente tóxicos e perigosos.

Pero ademais, estamos convencidos/as na Asociación de que CELULOSAS, por moitas inversións que faga, é incapaz de pór os seus vertidos por dentro da legalidade. Así o manifestou tamén o Dr. Ernesto Vieitez, membro do Comité Científico, e mais recentemente (no decurso dun debate público celebrado o pasado día 15 de marzo en Pontevedra) o tamén membro do dito comité, o catedrático de bioquímica da Universidade compostelana profesor Freire Rama, que engadiu ademais, que "a única solución ao problema do complexo CELULOSAS-ELNOSA é o peche, e o problema xa non é técnico, senon político".

Non esquecemos desde logo o problema dos postos de traballo que hoxe existen no complexo (arredor dos 470), e exiximos desde sempre que sexan recolocadas todas e cada unha das persoas que están a desenvolver a súa actividade laboral en CELULOSAS-ELNOSA. Pero non se pode esquecer tampouco que na ría de Pontevedra son moitas as persoas que viven do marisqueo (arredor dunhas 2500 familias), e que foron moitas mais as que perderon o seu posto cando chegou CELULOSAS á ría (calculan-se nunhas 7000 familias as que vivían da pesca de baixura e do marisqueo nos anos 60).

A situación económica do complexo (según datos oficiais CELULOSAS perde da orde de 2000 millóns de pesetas cada ano) é desastrosa, e pola contra, a recuperación da ría podería dar lugar a un número de postos de traballo mui superior ao que hoxe existe no complexo, non só nas propias tarefas de recuperación, senon na súa posterior explotación racional como fonte de importantes recursos naturais.

O SECTOR PAPELEIRO NAS ESTRATEXIAS DE DESENVOLVIMENTO DA GALIZA

por Manuel Soto Castiñeira

A industria da celulosa está considerada como unha das mais contaminantes, pola xeneración de todo tipo de residuos: sólidos (en torno a un tercio dos residuos sólidos industriais), líquidos e gaseosos. Consumen grandes cantidades de auga, e xeneran elevados caudais de augas residuais, que conteñen contaminantes altamente tóxicos. É a única industria á que se dedica de forma específica un congreso internacional de científicos e expertos no tratamento dos seus efluentes residuais (celebrado en Tampere, Finlandia). As emisións gaseosas, causan diferentes problemas ecolóxicos e de saúde.

Trata-se dunha industria tradicionalmente agresiva co medio ambiente, pero non todos os procesos presentan o mesmo impacto. Os procesos mecánicos de pulpado teñen un rendimento moito mais elevado, utilizan a práctica totalidade da madeira para facer a pasta, e xeneran menos residuos, a súa vez menos perigosos. Os procesos químicos permiten obter unha celulosa mais purificada, ao eliminar os demais componentes da madeira. O resultado é un rendimento inferior e a emisión de grandes cantidades de residuos procedentes da madeira, dos químicos utilizados, así como de novas substancias de reacción.

Tamén cumpre diferenciar entre fábricas de celulosa e fábricas de papel.

A obtención de papel a partir de celulosa (ou tamén a partir de papel usado) orixina unhas dez veces menos residuos que a fabricación da celulosa.

A EVOLUCION AMBIENTAL DAS CELULOSAS

O forte impacto ambien-

tal e a mala imaxe pública das "celulosas" levou-nas a adoptar nas últimas décadas algunhas medidas encamiñadas a reducir a contaminación. As alternativas son de tres tipos: a) maior cuidado e precaución nos diferentes procesos de fabricación, b) modificación e/ou substitución dos procesos existentes, c) instalación de tratamentos externos (depuradoras).

As primeiras actuacións encamiñaron-se a reducir as emisións de sólidos en suspensión (SS) e contaminación orgánica (DBO). Para elo instaláronse tratamentos primarios (SS) e secundarios (eliminación biolóxica da DBO), na maioría das fábricas de Europa e Norteamérica durante os anos 70 e primeiros 80. ENCE aínda non conta hoxe con este tipo de tratamentos, o que explica que non cumpra o convenio nen a lexislación europea no que se refere ás emisións de SS e DBO.

A comezos dos 80 profundizouse no coñecemento dos contaminantes organoclorados (clorofenóis, dioxinas, furanos, etc), ao tempo que se achava este tipo de substancias nos efluentes do branqueo de celulosa mediante cloro. Estes efluentes resultaron fortemente tóxicos e perigosos, podendo causar cancro e malformacións xenéticas. Foi necesario introducir límites cada vez mais estritos ás emisións de organoclorados en xeral, e de dioxinas e furanos en particular.

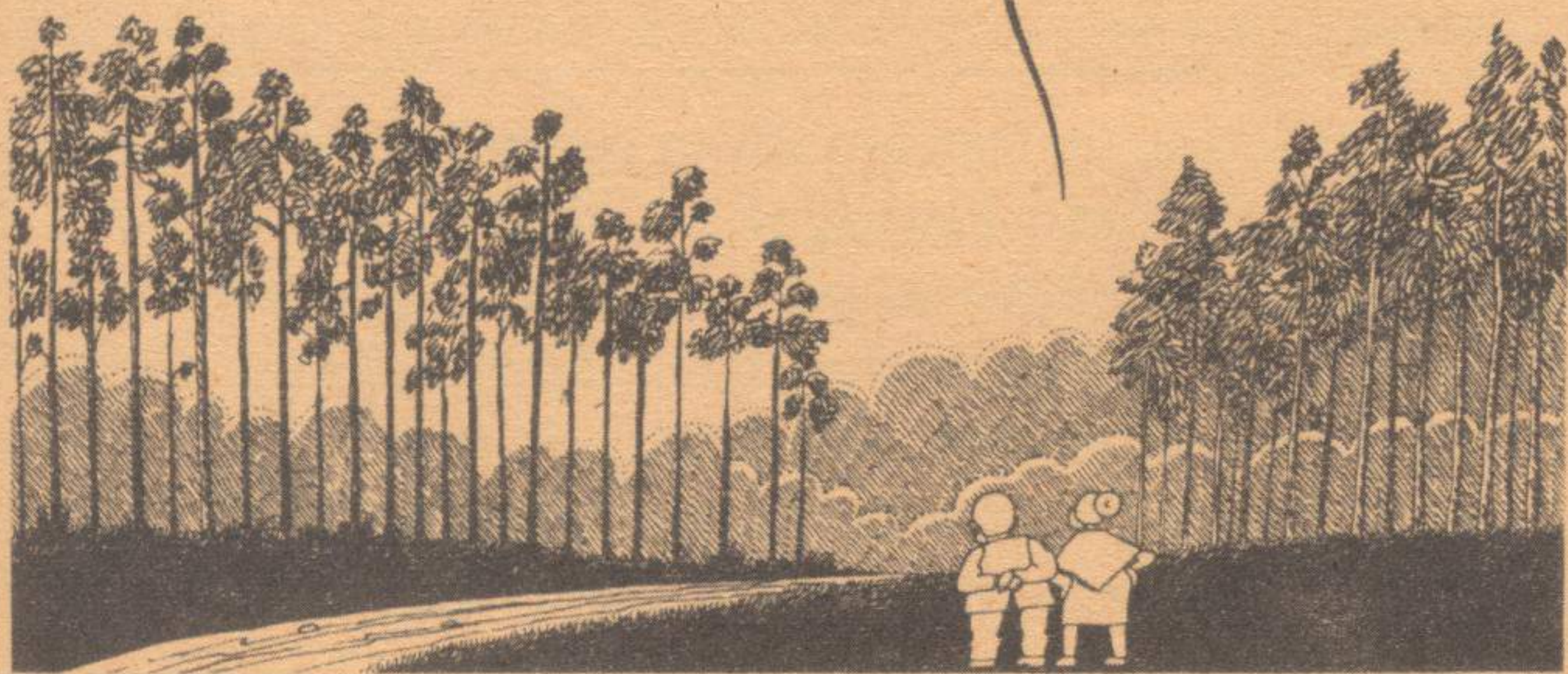
As industrias viron-se na necesidade de modificar os procesos (introducindo a cocción extendida, o prebranqueo con oxíxeno, a substitución de cloro gas por dióxido de cloro...), chegando en moitos casos á eliminación total do cloro (celulosa libre de cloro, papel "ecolóxico"), e mesmo a novos procesos de pulpado distintos do kraft.

Estas modificacións supúñan, algunhas delas, o incremento do custo de fabricación. Por elo, a outra solución adoptada por moitas das multinacionais da pasta de celulosa foi o traslado ou a instalación de novas fábricas nos países do "Sul" (Brasil, Chile, África do Sul, algúns países asiáticos, entre outros). Pero estas fábricas reproducían os vellos procesos, baseados no pulpado kraft e no branqueo con cloro ou

La Voz de Galicia, jueves, 13 de abril de 1989

XAQUÍN MARÍN

COMO SIGAN POÑENDO CELULOSAS EN GALICIA, VAN PLANTAR EUCALIPTOS ATA MO HIMNO

compuestos de cloro. Un exemplo ven próximo do que sería esta transferencia de industrias contaminantes e perigosas cara ao "Sul" constitúen os proxectos de Eurogalicia Forestal e Papelga, propostos hai uns anos para Galiza.

A INTEGRACION DOS PROCESOS PRODUCTIVOS.

É ben sabido que o valor engadido no ciclo do papel corresponde principalmente ás fábricas de papel e ao sector das industrias gráficas, que a súa vez permiten crear un número de empregos, por unidade de materia prima utilizada, moi superior ao que ten lugar na industria celulósica ou na siveicultura forestal. A fabricación de celulosa apenas dobra o valor engadido da madeira utilizada.

É certo tamén que o potenciamento dun sector industrial do papel e as artes gráficas require fábricas de celulosa no propio país (ou importar a celulosa de fora, como fan hoxe Alemaña e o Reino Unido, etc). Pero non basta con ter pasta química, xa que moitas calidades de papel necesitan unha parte de pasta mecánica. Por outro lado, non se debería esquecer a importancia da reciclaxe de papel: no Estado Español, o papel e cartón usados constitúen perto do 60% da materia prima.

Porén, na Galiza a presenza do sector reduce-se á fabricación de celulosa química (na fábrica de ENCE, construída polo INI), que utiliza a madeira de miles de hectáreas do territorio galego. A súa influencia non se deixou notar no tecido industrial, mas si na situación ambiental da bisbarra de Pontevedra, en especial da súa Ria.

Sen dúbida, na Galiza non se necesitan mais celulosas químicas. Mesmo a fábrica de ENCE debería ser pechada, pola súa tecnoloxía obsoleta e o seu emprazamento inadecuado. Na creación dun sector industrial correctamente dimensionado e no que se complete o ciclo produtivo non necesitan ter cabida industrias que hipotequen outras riquezas naturais ou destrúan o ecosistema. Unha planta de pasta química libre de cloro, cun proceso de pulpado menos agresivo que o kraft, e outra de pasta mecánica, xuntamente coa recollida e reciclado do papel e cartón permitirían estruturar un sector industrial coesionado e autosuficiente (utilizando o caolín das minas galegas, hoxe exportado). O emprego multiplicaría-se, mentres que o impacto ambiental se vería fortemente reducido.

Evolución da emisión de contaminantes nas águas residuais do proceso de produción de pastas Kraft branqueadas.

Parámetro	Tecnoloxía antiga (antes do tratamento)	Tecnoloxía moderna (antes do tratamento)	Tecnoloxía moderna (con tratamento)
CAUDAL (m ³ /tn)	238	60	60
SS (kg/tn)	28	10	1
DBO (kg/tn)	43	12	2.4
AOX (kg/tn)	5-8 0	1-2 0	0.3-0.5 0

A tecnoloxía de pulpado kraft (pasta de celulosa ao sulfato) incorporou durante a década dos 80 unha serie de medidas internas que modificaron os procesos facendo-os menos contaminantes. Hoxe poderíamos afirmar que a mellora tecnolóxica permite reducir as emisións (ao meio acuático, outra cousa é a atmosfera!) por debaixo dos criterios fixados no convenio ENCE-XUNTA. A eliminación do cloro da secuencia de branqueo permite reducir a cero as emisións de orgaoclorados (AOX).

Nos países desenvolvidos, estas reducións son obrigatorias, pero non suficientes, aplicando-se tratamentos externos co obxectivo de facer compatíbel a industria celulósica coa conservación e explotación racional dos recursos naturais.

Na fábrica de Ence, a unha tecnoloxía anticuada e unhas prácticas operativas desinteresadas polo meio ambiente, ven a sumar-se a inexistencia de métodos de tratamento dos efluentes resifuais. Tampouco os proxectos propostos para A Galiza hai uns anos recollían o suficiente control da contaminación. A modo de exemplo, o proxecto de Eurogalicia Forestal preveía a xeneración das seguintes emisións: caudal (62 m³/tn), SS (38 kg/tn), DBO (23.5 kg/tn), AOX (0.86 kg/tn), moi superiores ás emisións que hoxe permiten acadar as novas tecnoloxías.

A FelMülher abandonou o proxecto de Eurogalicia Forestal (pulpado kraft e branqueo con cloro ou dióxido de cloro) para instalar en Wittemberge (Alemaña) unha planta de nova tecnoloxía, cunhas emisións contaminantes moi inferiores, e na que os problemas do mercurio ou dos organoclorados son inexistentes.

Situación Socio-Económica do sector da pasta de celulosa e papel na CE (1989-1990)

Producción de pasta de celulosa (miles tn)	9.606
Materia prima (fibras totales utilizadas na fabricación de papel (")) .	17.431
- Pasta de celulosa (%)	50.3
- Papel usado (%)	48.6
- Outras fibras (%)	1.1
Emprego no sector (empregados/as)	192.00
- Nas fábricas de celulosa	12.000
- Nas fábricas de papel	180.000
Producción de celulosa en relación ao consumo propio (%):	
- CE	53
- Estado Español	112
- Portugal	328
- Galiza	Infinito!!

Os datos falan por si sós da estruturación deste sector a nivel europeo, e do papel de "colónias" que cumpren Portugal e Galiza: exportadores de materia prima, transformando-a só naquelas partes do proceso produtivo no que interveñen as industrias mais porcallentas. Para fabricar papel utiliza-se pasta de celulosa e papel usado, en partes mais ou menos iguais. Pero mentres mais do 93% do emprego o xeneran as fábricas de papel, en Portugal exportase a maior parte da pasta de celulosa sen completar o ciclo produtivo, e na Galiza a súa práctica totalidade.